

معرفی کتاب

کتابهای جدید علوم اجتماعی به زبان فارسی

پویا کوهستانی

اشاره

اکنون و در این روزگار انتشار و تولید انبوه کتاب، به صورت غث و سمین، به گونه‌ای است که آدمی بناچار باید بسیار اندیشه کند تا مطلوب خود را بازیابد. برای مثال، در زمینه علوم اجتماعی به معنای عام کتابهای بسیاری منتشر می‌شود گاه ترجمه و گاه تألیف، که به هر حال هر کتابی، به ویژه در زمینه مسائل اجتماعی، حاصل تلاش پژوهنده‌ای است و بی‌تردید زمان درازی صرف تألیف یا ترجمه آن شده است؛ که اگر عبارت معروف مؤرخ ادیب ابوالفضل بیهقی - «هیچ چیز نیست که به خواندن نیرزد» - در زمان آن بزرگمرد پذیرفتنی بود، اکنون دیگر با گسترش چاپ و نشر و انتشار هزاران و گاهی ده‌ها هزار کتاب در سال پذیرفتنی نیست. با عذرخواهی از آن خداوندگار نثر و کلام فاخر عرض می‌کنم که بسیاری چیزها هست که نه تنها به خواندن نمی‌ارزد بلکه اگر آدمی وقت خود را صرف خواندن آنها کند از مطالعه آثار خواندنی و باارزش بازمی‌ماند، و به مصداق آب رفته به جوی باز نمی‌گردد، با حسرت و افسوس از سالهایی یاد می‌کند که عمر را به بطالت و در مطالعه آثار نه چندان خوب سپری کرده است که افسوس خوردن دیگر بیهوده بوده است. و در چنان حالی است که گفته‌اند پشیمانی سودی ندارد و به تجربه ثابت شده که پشیمانی هیچ‌گاه سودی نداشته است.

اما، ما در معرفی کتابهای علوم اجتماعی همواره سعی کرده‌ایم کتابی را معرفی کنیم که به خواندن بیززد و اگر مواردی جز این بوده به حساب جایز الخطا بودن انسان بگذارید و بگذرید که گفته‌اند: گذشت از بزرگان است. دیگر اینکه درباره مباحث برخی از کتابها، نه همه آنها، اگر حرفی داشتیم که تصور می‌کردیم ممکن است باعث رنجش خاطری شود، به زبان نیاوردیم، هم از این رو به نقد پرداختیم و به معرفی اکتفا کردیم که می‌دانیم دشمن تراشی آسانتر از دوست‌یابی است. هر چند دوست آن است که عیب و هنر آدمی بگوید و نه آن که یکی را با صدای بلند بگوید و یکی را نگوید و یا چنان آهسته بگوید که کسی نشوند.

به هر حال، ما نگوییم بد و میل به ناحق نکنیم. حالا بگذارید هر که هر چه می خواهد بگوید که قصد ما در این صفحات نقد کتاب نیست، بلکه معرفی کتابهای خواندنی است. و اما در اهمیت این صفحات همین بس که بگوییم تاکنون حتی یک تن از استادان محترم و مؤلفان و مترجمان و ناشران گرانقدر دو نسخه از کتاب خود را برای نقد و معرفی به دفتر مجله نفرستاده است. کتابهای معرفی شده و یا معرفی کننده شخصاً خریده یا از کتابهای اهدایی به کتابخانه دانشکده و یا استادان محترم بوده که معرفی کننده پس از معرفی آنها را به صاحبان اصلی بازگردانده است.

به هر حال، اشاره را مختصر می‌کنیم و در این شماره نیز به معرفی چند کتاب خوب و خواندنی می‌پردازیم.

○ منشأ عالم، حیات، انسان و زبان، هربرت ریوز، ژاک ریس، ایوکوپنس و اریک دوگرولیه، ترجمه جلال‌الدین رفیع‌فر، نشر آگه، ۱۳۷۹، ۱۶۸ صفحه.

چهار موضوع مطرح شده در این کتاب از موضوعاتی است که از زمانهای دور تا امروز ذهن بسیاری از اندیشه‌مندان را به خود مشغول کرده است. به عبارت دیگر آدمی همواره به خویش، محیط پیرامون خویش و زبان که وسیله ارتباط انسان با انسان دیگر است، اندیشیده. چون درباره مسائل مربوط به انسان همواره اطلاعات تازه‌ای به دست آمده و کشفهای تازه‌ای شده، از این رو تأمل و اندیشه درباره آنها نیز ادامه یافته و هر چند گاه یکبار دریچه تازه‌ای به سمت فضاهای ناشناخته گشوده شده است.

کتاب منشأ عالم، حیات، انسان و زبان از تازه‌ترین کتابها در این زمینه است که متن چهار سخنرانی ایراد شده در گردهمایی علمی برگزار شده در شهر بوردو فرانسه، در نوامبر ۱۹۸۶، به مناسبت روز جهانی محیط‌شناسی انسانی است.

چهار سخنرانی عبارت است از: (۱) منشأ عالم از هوبرت ریوز فیزیک اخترشناس کانادایی؛ (۲) منشأ حیات از ژاک ریس شیمیدان بلژیکی؛ (۳) منشأ انسان از ایوکوپنس دیرین‌شناس فرانسوی و (۴) منشأ زبان از اریک دوگرولیه جامعه‌شناس فرانسوی که همه خواندنی و آموختنی است.

○ درآمدی بر انسان‌شناسی، کلود ریویر، ترجمه ناصر فکوهی، نشر نی، ۱۳۷۹، ۳۱۲ صفحه.

انسان‌شناسی یکی از شاخه‌های غنی علوم اجتماعی به معنای عام است. اگر در گذشته این

علم چندان شناخته نبود و عنایت چندانی به آن نمی‌شد، امروز دیگر شناخته شده است و هر جامعه‌ای به قدر نیاز خود از آن چشمه جوشان سیراب می‌شود. در کشور ما متأسفانه پژوهش، به ویژه در زمینه انسان‌شناسی، رونق چندانی ندارد. فعالیتی که در دو سه دهه قبل آغاز شده بود اگر ادامه می‌یافت چه بسا ما نیز می‌توانستیم، در این جهان بزرگ، سری در میان سرها درآوریم و ادعای صاحب‌نظری کنیم؛ اما آن فعالیتها ادامه نیافت و امروز اگر کورسویی به چشم می‌خورد بازتاب شور و شوق کسانی است که به صورت انفرادی و صرفاً از روی عشق و علاقه به این کار می‌پردازند؛ و هم از این رو، در این روزگار، تألیف یا ترجمه کتابهایی در زمینه‌های گوناگون انسان‌شناسی مغتنم است. درآمدی بر انسان‌شناسی از تازه‌ترین کتابها در این زمینه است.

سرفصلهای اصلی فصول هفتگانه کتاب، مفاهیم و روشهای انسان‌شناسی، جریان عمده در اندیشه مردم‌شناختی، انسان‌شناسی خویشاوندی، انسان‌شناسی اقتصادی، انسان‌شناسی سیاسی، انسان‌شناسی دینی و نگاهی بر انسان‌شناسی معاصر است. در هر یک از این فصلها، به مباحث جزئی اما با اهمیت بسیاری پرداخته شده است. مترجم نیز با افزودن ضمیمه‌هایی از جمله مردم‌شناسی در ایران، پیشینه تاریخی و چشم‌اندازها بر غنای مطالب کتاب افزوده است.

○ منتقدان فرهنگ، لزلی جانسون، ترجمه ضیاء موحد، انتشارات طرح نور، ۱۳۷۸، ۲۸۰ صفحه.

اگر تعریفهایی را که از فرهنگ شده جمع‌آوری کنیم، بی‌تردید حجم آن کتابی قطور خواهد شد، با این همه هنوز، به سبب پیچیدگی و ابهامی که در فرهنگ نهفته است، تعریفی جامع و مانع از آن نشده که تا حدودی برای همه پذیرفتنی باشد.

موضوع این کتاب بررسی مفهوم فرهنگ است، هم از این رو نکته‌ها و اظهارنظرهای بسیاری را در آن می‌توان یافت و خواننده با مطالعه آن چه بسا پاسخ پرسشهای بسیاری از قبیل فرهنگ چیست، چه تعریفهایی از فرهنگ شده است و ... را بیابد.

مباحث این کتاب تحت عناوین روشنفکران و اندیشه‌های آنان، ماتیو آرنولد، معاصران آرنولد، دوره ۱۸۹۰ تا ۱۹۲۰، فرانک ریموند لی وس، معاصران لی وس، ریموند ویلیامز، معاصران ویلیامز و سرانجام مطالعات فرهنگی آمده است.

در بخشی از مقدمه کتاب مترجم می‌خوانیم: «... این کتاب به چند دلیل برای ما سودمند و جالب توجه است: یکی اینکه با اندیشه‌های فرهنگی و اجتماعی افرادی آشنا می‌شویم که پیش از این آنان را تنها با آثار هنری و ادبی‌شان می‌شناختیم؛ ماتیو آرنولد، برنارد شا، دیوید لارنس،

توماس الیوت و جرج ارول از این گروه‌اند. دوم آنکه گذشته از گزارش مستند نویسنده از دهه پرشور هزار و هشتصد و نود انگلیس که به دوره انحطاط معروف است، این نخستین بار است که درباره منتقد بزرگ و ادبی انگلیس، فرانک ریموند لی وس، و مجله پراوازه و تأثیرگذار او اسکروتینی بدین تفصیل و دقت به فارسی مطالبی انتشار می‌یابد. لی وس بر اغلب نویسندگان زمان خود از جمله ریموند ویلیامز، منتقد سرشناس فرهنگ، که دو فصل هشتم و نهم به او و معاصرانش اختصاص یافته تأثیر ژرف نهاده است. سوم آنکه از ۱۸۵۰ تا امروز جهان شاهد تحولات و وقایع بسیار بزرگ و سرنوشت‌سازی بوده است. برای ما ارزشمند و آموزنده است که بدانیم روشنفکران اهل ادب انگلیس در برابر این مسائل چه واکنشی نشان داده‌اند....»

○ فرهنگ واژگان علوم اجتماعی، سید قوام‌الدین مهدوی، نشر شب تاب، ۱۳۷۹، ۱۱۸+۱۱۸ صفحه.

تألیف واژه‌نامه‌های تخصصی پیامد پیشرفت و گسترش علوم است. در روزگاران دور میدان عمل علوم محدود بود، هم از این رو نیازی نبود تا واژه‌نامه جداگانه‌ای برای هر علم تألیف شود، اما امروز با تخصصی شدن علوم این نیاز به شدت احساس می‌شود. در بسیاری از کشورها سالهاست که این قبیل واژه‌ها تألیف می‌شود، اما در کشور ما، در دو سه دهه اخیر تألیف واژه‌نامه‌های تخصصی رواج یافته است که البته تا رسیدن به مقصود و تألیف واژه‌نامه‌های مختلف برای هر یک از شاخه‌های علوم انسانی و علوم اجتماعی راه درازی درپیش است.

فرهنگ واژگان علوم اجتماعی از تازه‌ترین تألیف‌ها در این زمینه است. در بخش اول این کتاب واژگان فارسی و معادل انگلیسی آنها و در بخش دوم واژگان انگلیسی و برابر نهاده‌های فارسی آنها آمده است.

مؤلف در بخشی از مقدمه کتاب می‌نویسد: «... در فرهنگ واژگان علوم اجتماعی، سعی شده است واژه‌های مورد نیاز دانش پژوهان در سه گرایش جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی و مردم‌شناسی که بیشتر کاربرد دارند با استفاده از منابع مختلف علمی مرتبط، گردآوری، سپس برای آنها برابریابی یا برابر سازی شود. برای یک واژه تلاش شده معادلی انتخاب شود که تا حد زیادی مورد توافق اندیشمندان و پژوهشگران این علوم بوده و برای ذهن مخاطبان کتاب مأنوس‌تر باشد، پس از آن برابر نهاده‌های کلیه واژه‌ها به لحاظ مفهومی با منابع انگلیسی و فارسی موجود در این زمینه تطبیق داده شد و معادل مناسب‌گزینه‌ش گردید، ضمن اینکه تعداد

معدودی از واژه‌ها که غالباً در زمینه‌های وابسته کاربرد دارند به دلیل اینکه پربسامد بوده و در متون علوم اجتماعی به کرات مورد استفاده قرار گرفته‌اند در این اثر درج شده‌اند...»
توفیق مؤلف در این گونه خدمات علمی را آرزومندیم.